

Srba, Ondřej; Schwarz, Michal

Vietnam v 15. století

In: Srba, Ondřej; Schwarz, Michal. *Starší dějiny Vietnamu a Čampy*. Vydání první Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2016, pp. 156-175

ISBN 978-80-210-8491-9

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/136825>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

14 VIETNAM V 15. STOLETÍ

14.1 Mingský vpád do Vietnamu a počátek mingské nadvlády

K úpadku dynastie Trần došlo ve stejné době, kdy Čínu, po několik staletí po pádu dynastie Tang částečně a od vítězství Mongolů nad Jižními Songy úplně ovládanou nehanskými dynastiemi, sjednotila nová čínská dynastie Ming. Došlo k tomu po několika desetiletích lokálních povstání, která se postupně měnila v nadregionální povstalecké režimy, z nichž po roce 1360 získal největší vliv Zhu Yuanzhang. Ten v roce 1367 ovládal strategická území kolem Dlouhé řeky a následujícího roku již jako císař dynastie Ming vytáhl na sever. V roce 1368 donutil mongolského chána dynastie Yuan uprchnout do stepi a vyhlásil dynastii Ming, která se po několika staletích vlády nečínských dynastií nad severní Čínou systematicky snažila o budování vlády na základě neokonfuciánských představ.

Na počátku 15. století již byla vláda dynastie Ming nad čínskými oblastmi zcela stabilizována a tak se Mingové snažili využít Hồ Quý Lyho nejistého postavení a Vietnam co nejdříve napadnout. Odpor proti Hồ Quý Ly, který rostl v mnoha částech společnosti, Mingové úmyslně podněcovali, když prohlašovali Hồ Quý Lyho za uzurpátora a kritizovali vietnamské vojenské akce proti Čampě. V roce 1407 Mingové napadli severní Vietnam, čehož využil jeden z potomků rodu Trần jménem Trần Ngỗi 陳頤, jenž se nechal prohlásit císařem pod jménem Giản Định Đế 簡定帝.¹ Historikové jej kritizují jako netalentovaného panovníka, který nebyl schopen udržet vládu ve složité době války a jenž si sám sobě přivodil pád.²

1 Byl synem císaře Trần Nghệ Tônga (vládl 1370–1372).

2 TT IX: 1a, TT 5 2014: 54.

Zásadní průlom do vietkové obrany znamenalo mingské vítězství nad pevností Do-bang. Po proniknutí do pevnosti mingská vojska zastrašila střelnými zbraněmi vietkové slony, kteří dosud představovali v bojích s Čínou významnou výhodu (Sun Laichen 2006: 79). K dalšímu rozhodujícímu setkání mingských vojsk a vojsk dynastie Hồ došlo 29. března 1407, kdy starší syn Hồ Quý Lyho jménem Hồ Nguyên Trùng 胡元澄 (1374–1446) vedl vojsko po Rudé řece v oblasti Thăng Longu, kde jej z obou břehů napadli Mingové a způsobili mu velké ztráty. To vyvolalo zmatek v hlavním městě, kde se mnozí začali přidávat na stranu útočníků. Mezi prvními, kteří přešli na mingskou stranu byli i někteří členové rodu Trần. Boje doprovázely deště, které přinesly epidemie. K další velké porážce došlo 7. května 1407 v místě Hàm Tử (dnešní město Khoái Châu v provincii Hưng Yên). Krátce poté začali Mingové zakládat v severním Vietnamu vlastní administrativu, která se formálně odvolávala na dávné vzory z doby dynastií Han a Tang. Při dalším postupu mingské armády se již jednotky dynastie Hồ vzdávaly bez boje.³ 16. června 1407 byl zajat sám Hồ Quý Ly s následníkem trůnu spolu se svými čtyřmi syny, třemi vnuky, jedním pravnukem, mladším bratrem a dalšími příbuznými, jakožto i mnoha dalšími předními muži dynastie. Byli přepraveni do zajetí v Číně, kde Hồ Quý Ly snad ještě téhož roku zemřel. Jeho syn Hồ Nguyên Trùng byl ponechán na živu a přežíval v Číně v různých úředních hodnostech. V roce 1438 sepsal sborník krátkých nostalgických vyprávění zvaný „Zápisky snů Starce z Jihu“ (*Nam Ông mộng lục* 南翁夢錄), který obsahuje převážně vzpomínky na významné postavy dynastie Trần.⁴ Ačkoli Vietové byli poraženi kvůli převaze mingské zbrojní techniky, především množství ve Vietnamu dosud neznámých střelných zbraní, Hồ Nguyên Trùng se v Číně dostal do služeb Ministerstva staveb (nebo Ministerstva nucených prací) a zodpovídal za výrobu střelných zbraní a střelného prachu, až se nakonec stal ministrem tohoto ministerstva. V čínském zajetí dále žilo a působilo mnoho vietkových vojáků, z nichž někteří naopak do Číny přinesli řadu vietnamských zbrojních vynálezů.⁵ První oběti vpádu dynastie Ming nebyly pozdější vietnamskou historiografií příliš chváleny, protože se většinou jednalo o významné postavy spjaté s rodem Hồ, které se podílely na rozbití dynastie Trần.

Trần Ngỗi se ihned po pádu dynastie Hồ dobrovolně přihlásil k Mingům s nadějí, že bude jako potomek dynastie Trần učiněn panovníkem. Ačkoli 8. května 1407 Yongle přikázal vyhledat potomky dynastie Trần, dvorští rádcové

3 30. května 1407 na řece Mã mezi dnešními okresy Cẩm Thủy a Vĩnh Lộc v provincii Thanh Hóa a 5. června 1407 v ústí řeky mezi dnešními okresy Quảng Xương a Tĩnh Gia téže provincie. TT IX 3a, TT 5 2014: 56.

4 Ruský překlad Кнорозова 2009. Edice sinovietnamského textu v edici *Yuenan hanwen xiaoshuo congkan* 越南漢文小說叢刊 1987–1992: *di yi ji, di liu ce* 第一輯, 第六冊.

5 Sun Laichen 2006: 91–92. Swope 2015.

jej přesvědčili, že rod Trần byl zcela vyvražděn. Mingové tudíž upustili od myšlenky formální obnovy dynastie Trần a rozhodli se pro zavedení přímé správy podle čínského vzoru.⁶ Mingská nadvláda přinesla z hlediska administrativy náhlý návrat do doby před 10. století – vyhlášení oblasti Jiaozhi s čínským guvernérem. Přesto nakonec Mingové udělili vládu nad částmi dnešní provincie Nghệ Anu dvěma nositelům příjmení Trần, Trần Thúc Dao 陳叔瑤 a Trần Nhật Chiêu 陳日昭. Brzy však byli poraženi Trần Ngõiem a za svůj příklon k Mingům popraveni.

Mezitím totiž Trần Ngõi zjistil, že Mingové bývalé hodnostáře dynastie Trần posílají do Nankingu „na převýchovu“ a že spolupráce s Mingy nebude možná. Skryl se proto doprovázen jen nejbližšími přívrženci v horách. 1. listopadu 1407 se nechal vyhlásit císařem v dnešním okrese Tam Điệp v provincii Ninh Bình, avšak po odhalení mingskými vojsky se musel přesunout do Nghệ Anu.⁷ V té době se k němu připojil s vlastní armádou Đặng Tắt 鄧悉 (1357–1409), potomek místního vzdělaného rodu odvozujícího svůj původ od prvních absolventů státních zkoušek za dynastie Lý sídlícího v provincii Nghệ An (dnes připadá k okresu Can Lộc provincie Hà Tĩnh). Đặng Tắt získal odměnou titul „státního vévody“ *cuốc công* 國公. V druhé polovině roku 1408 dosáhla vojska Đặng Tắtova značných úspěchů, avšak kvůli nerozhodnému vedení se nepodařilo dobýt Východní hlavní město. Na jaře roku 1409 císař zabil Đặng Tátova a dalšího zkušeného стратега Nguyễn Cảnh Châna 阮景真 (1355–1409) na základě pomluvy, že chtějí uzurpovat vládu pro sebe.⁸ Synové zabitých generálů, Nguyễn Cảnh Dị 阮景異 (?–1414) a Đặng Dung 鄧容, odešli do Thanh Hóa, kde vyhledali Trần Quý Khoácha 陳季擴, vnuka někdejšího císaře Trần Nghệ Tônga (1370–1372), a ustanovili jej císařem (znám pod jménem Trùng Quang Đế 重光帝, vládl do roku 1414). 4. května 1409 se oba panovníci tajně setkali a dohodli se na společném postupu proti Mingům s tím, že Giản Định Đế⁹ byl vybrán za hlavního císaře.

Vietnamští historikové mingskou nadvládu nad Vietnamem přísně kritizují kvůli kulturnímu útlaku i hospodářskému vykořisťování. Skutečnou zátěží bylo vyvážení nerostných surovin na sever a zvýšené požadavky na regionální produkty, které byly odváženy do Číny.¹⁰ Mingové přesunuli množství vietnamských řemeslníků, zvláště znalců loďařských technologií, které využili při přípravě expedic na východoafrické pobřeží vedených mořeplavcem Zheng Heem 鄭和. K pracím pro vojenské účely dynastie Ming byli pověřováni i řemeslníci

6 TT IX 2b, TT 5 2014: 56.

7 TT IX 8a, TT 5 2014: 61.

8 TT IX 12b, TT 5 2014: 66.

9 V té době znám jako panovník éry *Hung Khánh* 兴庆 (1407–1409).

10 Např. TT X 10b, TT 5 2014: 96; TT X 4a-4b, TT 5 2014: 89.

ponechaní ve Vietnamu. V některých oblastech bylo s tímto cílem omezováno či dokonce zakazováno zemědělství.¹¹ Již v průběhu bojů 17. března 1407 vydal mingský císař Yongle nařízení, že všichni nadaní mužové včetně schopných řemeslníků z oblasti Annamu mají být po jeho dobytí přivedeni do hlavního města. Cílem bylo zbavit Viety sociálně nejschopnějších jedinců, kteří by představovali potenciální hrozbu pro okupační moc.¹² Mezi přesídlenci byl také Nguyễn An 阮安 (1381–1453), známý jako architekt Zakázaného města v Pekingu. Na druhé straně to byla pro Viety příležitost uplatnit své schopnosti při zcela nových příležitostech. Také se ukázalo, že Vietnam byl součástí čínského civilizačního okruhu a byli schopni se uplatnit i v Číně. Někteří z takto uznaných vzdělanců a hodnostářů se mohli vrátit do Vietnamu a zastávat zde funkce v místní administrativě.

Mingové hledali lidi, kteří odešli do ústraní a skryli se v lesích a horách, kteří vynikali nadáním a vysokými mravními kvalitami, talentované a přímé, aby odložili strach a ukázali se. Vyhledali všechny, kteří znali kanonické texty a byli literárně schopní, erudované a talentované, zběhlé v úředních záležitostech, znalé písma a schopné provádět výpočty, vynikající řečnickým nadáním, horlivé v službě a polních pracích, s krásným vzhledem a chrabré, ty, kteří měli zkušenosti s mořeplavbou, mistry cihláře a specialisty na [výrobu] kadidel a jednoho za druhým osobně posílali do Jinlingu [金陵, Nanking, hlavní město dyn. Ming do roku 1421], kde dostávali úřední funkce a byli posíláni nazpět a pověřováni funkcemi v oblastech fu, prefekturách zhou a okresech xian. Postupně všichni významní lidé přijali tuto výzvu. Pouze Bùì Ûng Đầù 悲應斗 odmítl s výmluvou na nemoc očí a úředník třetího stupně Lý Tũ Cầu 李子溝 a několik dalších se nadále ukrývalo. V té době bylo rozšířeno rčení: „Pokud chceš zůstat naživu, ukrývej se v lesích a horách; pokud chceš zemřít, pracuj jako úředník pro dynastii Wu [=Ming].“ Když vládce naší dynastie nejvyšší císař Lê Tháì Tồ (1428–1433) vymítal nepřátelské hodnostáře, zničil všechny, kteří byli známí svou tvrdostí. Stalo se přesně to, co v tomto rčení.¹³

Příkladem ochotné spolupráce části Vietů s Mingy vedené myšlenkou obnovy vlády rodu Trần pod mingskou patronací byl generál Bùì Bá Kỳ 裴伯耆. V roce 1399 uprchl do Číny před Hồ Quý Lyho vražděním členů rodu Trần a přišel do Pekingu, kde se představil jako věrný zastánce dynastie Trần a požadoval, aby Mingové proti Hồ Quý Lyemu vyslali vojsko. V roce 1404 na mingský dvůr přišel také jistý Trần Thiêm Bình 陳添平 (psáno také 陳天平), který se vydával za syna císaře Trần Nghệ Tônga, ačkoli ve skutečnosti vůbec nebyl členem rodu Trần.

11 TT IX 19b, TT 5 2014: 74.

12 Edikt podle *Ming shilu* zmiňuje komentář k TT 5 2014: 288.

13 TT IX 6a, TT 5 2014: 59.

Trần Thiêm Bình rovněž požádal mingského císaře o vyslání vojsk proti Hồ Quý Lymu s tím, že mu postačí tisíc mužů. Bùì Bá Kỳ odporoval, že s tak malou armádou nemůže uspět, avšak mingský císař se na něj rozhněval a poslal jej za trest do Gansu. Když byl Trần Thiêm Bình poražen a zabit, mingský císař Bùì Bá Kỳho povolal zpět a přislíbil mu, že cílem nového tažení bude obnovit vládu dynastie Trần. Bùì Bá Kỳ proto vstoupil do mingské armády. Po vítězství Mingů a založení mingského protektorátu upadl do podezření, že udržuje styky s povstalci a byl internován v Nankingu. Ještě předtím se však stal terčem kritiky protranských lojalistů, zvláště vzdělaného Lê Cảnh Tuâna 黎景詢 (?–1416), jenž poslal Bùì Bá Kỳmu memorandum o deseti tisíci znacích, v němž představil tři varianty: jako nejlepší variantu navrhoval, aby Bùì Bá Kỳ na dynastii Ming požadoval obnovení vlády rodu Trần a v takovém případě byl ochoten setrvat ve svém úřadě; jako střední variantu v případě, že se k tomuto kroku neodhodlá, navrhoval, aby byl ustanoven úředníkem v chrámu předků rodu Trần; v případě nejhorší varianty, kdy by Bùì Bá Kỳ setrval ve své výnosné funkci založené na spolupráci s Mingy, se chtěl Lê Cảnh Tuân vzdát všech funkcí a odejít do ústraní. Po zajištění Bùì Bá Kỳho Mingy přišlo memorandum do rukou čínských úřadů a Lê Cảnh Tuân byl po čase dopaden a odvečen do Číny.¹⁴

Nezávisle na dvoře Pozdních Trần docházelo v regionech k řadě lokálních protimingských povstání, z nichž většinu Mingové brzy potlačovali. Na jaře 1412 povstal Nguyễn Nhuế 阮芮 v horách Tam Đảo v dnešní provincii Vĩnh Phúc, ale byl záhy poražen mingským generálem Zhang Fuem 張輔.¹⁵ Také Nguyễn Liễu 阮了 několik let napadal orgány mingské správy, avšak jeho tlupy se postupně rozpadly.¹⁶

Jako hrdiny, jimž však „nebyla nakloněna vůle Nebes“, líčí kronika *Đại Việt Sử Ký Toàn Thư* vojenské představitele na straně dynastie pozdní Trần, zvláště zmíněného Đặng Dunga. Po usilovném odporu byli v roce 1413 mingskou armádou pod vedení generála Zhang Fua přívrženci Trầnů poraženi ve své poslední základně v Thuận Hóa 順化 a panovník uprchl do Laosu.¹⁷ V roce 1414 však byl císař Trần Quý Khoáng (Trùng Quang) zajat a po cestě spáchal sebevraždu skokem do vody. Jeden z hlavních generálů zesnulého císaře, Nguyễn Súy 阮帥, následoval císaře skokem do vody poté, co se lstí zbavil mingského velitele stráží, s nímž začal pravidelně hrávat šachy, až jej šachovnicí srazil do vody a utopil.¹⁸ Tou dobou již byly také nově dobyté oblasti Tân Bình a Thuận Hóa podřízeny mingské administrativě. Ani mingský generál Zhang Fu se

14 TT IX 18b-19a, TT 5 2014: 72–73.

15 TT IX 19b, TT 5 2014: 73.

16 TT IX 20b, TT 5 2014: 76–77.

17 TT IX 23b, TT 5 2014: 78.

18 TT IX 25a, TT 5 2014: 80.

však ve správě dobytého území dlouho neudržel. U dvora byl pomluven, že shromažďuje a ozbrojuje silné muže a připravuje protivládní spiknutí, načež byl z Vietnamu odvolán.¹⁹

Podobně jako tomu bylo v průběhu nadvlády dynastie Han nad Vietnamem, Mingové nutili Viety přijímat čínské kulturní zvyklosti, oblečení, ženám bylo zakazováno stříhat si vlasy a podobně.²⁰ Dále na místní obyvatelstvo doléhaly povinnosti nucených prací, vojenské služby a zvýšených daňových povinností. Mingové omezili obchod se solí, přísně kontrolovali solné a stříbrné doly i zdroje dalších vzácných surovin. Téměř všechny důležitější administrativní funkce byly obsazeny čínskými úředníky a představitelé mingské vlády projevovali vůči místnímu obyvatelstvu značnou aroganci a nadřazenost. Řada úředníků přišla do Vietnamu bezpochyby s vidinou osobního obohacení, protože služba v pohraničních oblastech byla v tradiční Číně za normálních okolností považována za osobní neúspěch.

Na druhé straně se Mingové snažili na nově dobytém území prosadit instituce vzdělanosti, kultury a kultu po vzoru mingského centralizujícího vzoru, kdy instituce při administrativních orgánech v regionech kopírovaly ve zmenšeném měřítku dvorské vzory. Mingové zakládali chrámy literatury, ale budovali také chrámy místním božstvům a duchům (božstva země, hor, vod apod.) a organizovali u nich pravidelné obřady. Mingská správa zakládala školy, které vyučovaly podle norem mingského neokonfucianismu. Pozadí prevence protimingských nálad měla nařízení o povinné registraci a certifikaci konfuciánských učenců, lékařů, věstců, buddhistických mnichů a taoistů, kteří se měli osobně, avšak na náklady úřadů dostavit pro povolení do Pekingu (Yanjing 燕京), ačkoli je samozřejmé, že podobné nařízení se mohlo v praxi týkat jen zlomku představitelů jmenovaných skupin.²¹

Z kulturního hlediska mělo katastrofální důsledky systematické ničení knih v domácím jazyce – psaných v písmu chữ nôm (Lê Thành Khôi 2008: 184). Z doby před 15. stoletím se nedochovala téměř žádná literatura psaná ve vietnamštině, ačkoli z kronik víme o její existenci.²² Naopak přínosem bylo, že se do Vietnamu dostaly nejnovější texty čínské neokonfucianismu v Zhu Xiho pojetí.²³ Neokonfucianismus od počátku 15. století zaujal hlavní místo ve vietnamské vzdělanosti a nahradil dosud převládající buddhismus.

19 V roce 1417. TT IX 28a, TT 5 2014: 83.

20 TT IX 25b, TT 5 2014: 80.

21 TT IX 26b, TT 5 2014: 81.

22 Zmínka o rekvizici starých textů a historických zápisků k roku 1418 v TT X 3ab, TT 5 2014: 88.

23 Zmínka o distribuci knih v oblastních a okresních konfuciánských školách v TT X 3b, TT 5 2014: 88. Jednalo se o „Patero kanonických knih“ *Wujing*, „Čtyři klasické knihy“ *Sishu*, „Skryté přípravy ke konání dobra“ *Wei shan yinzhì* 為善陰騭, „Skutečné příklady synovské oddanosti“ *Xiaoshun shishi* 孝順事實. TT X 3a, TT 5 2014: 88.

14.2 Odpor proti mingské nadvládě po pádu dynastie Pozdní Trần a vzestup Lê Lợi

Odpor proti Mingům nebyl ve své době zcela jednoznačný, ačkoli vietnamské kroniky i současná historiografie jej pochopitelně zdůrazňují. Lidé z nížin (Kinh) pevně organizovanou čínskou administrativu po všeobecném úpadku a nestabilitě posledních desetiletí dynastie Trần a překotných reformách Hồ Quý Lyho poměrně vítali. Ostatně v oblasti někdejšího hlavního města a na pobřeží žilo i mnoho Číňanů. Počet Číňanů v severním Vietnamu se v době mingské okupace výrazně zvýšil. Čínština se v severním Vietnamu stala nejen úředním, ale i běžně používaným jazykem a právě v této době byla vietnamština obohacena o velké množství čínských slov. Je zajímavé, že některá slova pronikla z čínštiny do vietnamštiny dvakrát – za Tangů a za Mingů – a vietnamština je konzervovala v různých stádiích proměny čínské výslovnosti.

Centrum odporu se po celou dobu mingské nadvlády soustředilo v horských oblastech (Trai). První povstání vedl potomek dynastie Trần, který se prohlásil císařem a vytvořil si základnu v provincii Nghê An. Zprvu se povstání dařilo, avšak císař byl zabit mocichtivými generály, kteří dali přednost jinému princovi z rodu Trần. V roce 1410 dokonce povstalci obsadili hlavní město v Thanh Hóa, ale nakonec v roce 1413 podlehli mingskému útoku. Následovala řada dalších povstání a po celou dobu mingské nadvlády zůstávala místa, která se vymykala čínské vojenské kontrole.

Nejnámější z povstání bylo povstání Lê Ngã 黎餓, někdejšího otroka velmi charismatické povahy, který proslul provoláním: „Kdo touží po bohatství a slávě, nechť mě následuje.“ Lê Ngã se prohlašoval za potomka dynastie Trần a v Lạng Sơnu se prohlásil císařem. Za měsíc kolem sebe shromáždil na deset tisíc následovníků. Dokonce vyhlásil vlastní panovnickou éru, jmenoval hodnostáře a nechal razit vlastní mince. Původně byl domácím otrokem člena rodu Trần jménem Trần Thiên Tế 陳天賚. Jeho původní pán jej jednou uviděl v novém postavení a veřejně o něm promluvil jako o svém zběhlém služebníkovi a nechal proti němu poslat vojska. Lê Ngã jej však neúspěšně pronásledoval. Potlačit jeho povstání se podařilo až vojenskému guvernérovi Li Binovi.²⁴ Ani ten však nedokázal Lê Ngã zajmout, protože Lê Ngã utekl neznámo kam. Li Bin proto poslal mingskému císaři, který naléhal na rychlé potlačení povstání, hlavu nevinného člověka, což Viety nesmírně pobouřilo (Taylor 2013: 182). Povstání trvalo patrně od roku 1419 do roku 1421.

V roce 1418 začíná povstání Lê Lợi – budoucího prvního císaře dynastie Lê. Ten byl původně nepřiliš významným místním statkářem, který kolem sebe

24 TT X 5b-6b, TT 5 2014: 91.

shromáždil asi tisíc následovníků. Počátkem roku 1418 se prohlásil císařem a pustil se do ozbrojeného odboje proti Mingům, který kronika *Đại Việt sử ký toàn thư* líčí pod dojmem jeho pozdějšího vítězství jako velkolepé tažení. Přesvědčení o předurčení Lê Lợi k císařské hodnosti dokládá i řadou nadpřirozených úkazů.²⁵ Lê Lợi se společně se svými příbuznými opakovaně pokusil o útok na mingské posádky, ale byl poražen částečně kvůli zradě.²⁶ Již v roce 1420 a 1421 opět velmi úspěšně bojoval s mingskými jednotkami.²⁷ Největší porážka jej však potkala v roce 1422, kdy doufal, že jej v boji podpoří laoské armády, avšak jiný vietický rebel Laosany přesvědčil, aby naopak na Lê Lợi zaútočili.²⁸ Po zradě Laosanů se Lê Lợi se svými spolubojovníky dostal do obklíčení mingskými vojsky a jen s velkým vypětím sil se mu podařilo vyvážnout. Lê Lợi se s nejbližšími se uchýlil na horu Chí Linh 至靈, kde strádali hladem, takže Lê Lợi „zařízl čtyři slony a své osobní koně, aby nakrmil své vojáky“. Když se i přes veškerou snahu objevovali dezertéři, rozhodl se Lê Lợi každého chyceného zběha přímo popravovat.²⁹ V letech 1423–1424 pobýval Lê Lợi kolem hory Lam Sơn 藍山, poté, co byl svými poddanými, vysílenými neustálými boji, v roce 1422 donucen uzavřít formálně příměří a vyhlásit loajalitu Mingům. Mingští představitelé posílali Lê Lợiovi dobytek, koně a další potraviny, aby jej získali na svou stranu. Také Lê Lợi poslal mingským představitelům skrze svého příbuzného a spolubojovníka Lê Trãna 黎臻 zlato a stříbro, aby je ujistil o své loajalitě, ale ve skutečnosti se chystal na další boj. Když však mingští představitelé prohlédli Lê Lợiovy pravé úmysly, zadrželi Lê Trãna. To přimělo Lê Lợi přerušit příměří a obnovit otevřený boj.³⁰ Pravděpodobně v této době jej vyhledal učenec jménem Nguyễn Trãi 阮薦, který byl od té doby Lê Lợiovým věrným rádcem.

25 Na podzim roku 1419 mingský dvorní eunuch Shan Shou chytil bílého slona s ornamentální skvrnou na hřbetě. Mingové jej považovali za dobré znamení a odvezli jej do Pekingu, avšak vietnamští kronikáři jej považovali spíše za znamení nástupu Lê Lợi. TT X 3b, TT 5 2014: 88. Předek Lê Lợi ve třetí generaci uviděl u hory Lam Sơn 藍山 létat hejno ptáků, usoudil, že je to dobré znamení, a usadil se tam, načež brzy velice zbohatl. TT X 1a, TT 5 2014: 85. V létě 1426 získala jistá nemocná žena od neznámého starce zázračný kámen velikosti slepičích vejce, s jehož pomocí se uzdravila. Pověst o zázračném kameni k ženě přivedla zástupy lidu, kvůli nimž mingské úřady ženu zajaly. Když přišla Lê Loiova armáda, ženu osvobodila. Lidé to považovali za předzvěst Lê Loiova vítězství. TT X 19ab, TT 5 2014: 105–106.

26 Zrady a útoku proti Lê Lợiovi se měl dopustit jistý velmož jménem Ái 愛 (neznámého příjmení). TT X 3a, TT 5 2014: 87.

27 TT X 6b-9a, TT 5 2014: 91–94.

28 *Dříve císař (Lê Lợi) a Ailao měli dobré vztahy a obvykle mezi nimi nebylo sporů. Když císař v obci Lư Sơn 蘆山 bojoval s lidmi Mingů, Ailao neustále posílalo vojáky na pomoc. V této době hodnostář Lô Văn Luật 路文律 ve snaze zachránit se před nepřitelem utekl do Ailao. Protože se bál autority a moci císaře, vyvolal [mezi císařem a Ailao] nesoulad.* TT X 9a, TT 5 2014: 94. Ailao je souhrnný název pro různé státní útvary na území Laosu.

29 TT X 9b-10a, TT 5 2014: 94–95.

30 TT X 10a, TT 5 2014: 95.

Nguyễn Trãi řídil organizaci civilní administrativy na územích dobytých Lê Lợiem. Psal také oficiální výzvy pro úředníky a lidi doposud sloužící Mingům. Nguyễn Trãi pocházel z významného učeneckého rodu, který byl spřizněn s rodem Trần. Jeho otec sloužil jako konfuciánský učenec za Hồ Quý Lyho a po nástupu Mingů byl odveden do Číny. Nguyễn Trãi získal výborné klasické vzdělání a po dobu mingské nadvlády se držel v ústraní. Lê Lợi Nguyễn Trãie potřeboval především jako představitele vzdělaneckého přístupu k vládě, jako protiváhu ke svým krvežíznivým vojenským spojencům, kteří se po Lê Lợiově konečném vítězství jen těžko přizpůsobovali době míru.

Z Nguyễn Trãiova díla se kromě dopisů obhajujících Lê Lợiův postup dochovalo svolání vítězství nad Mingy³¹ a především velké množství poezie psané jak v čínštině, tak i ve vietnamštině. Jeho postavení v dějinách vietnamské literatury je o to větší, že ze starší doby se kvůli mingskému ničení knih nezachovalo téměř nic. Nguyễn Trãi pocházel z tradičních oblastí Kinh, zatímco Lê Lợi zastupoval jižní obyvatelstvo Trai. Vzhledem k tomu bylo spojenectví Lê Lợi a Nguyễn Trãie symbolem jednoty země. Zvláště aktuální byl odkaz na toto spojenectví po sto letech, kdy se země rozdělila na dalších dvě stě padesát let na soupeřící sever a jih. Nguyễn Trãi byl teoretikem nové dynastie, ale zajisté také dobrým taktikem, který dobře znal mingskou administrativu a také si velmi dobře uvědomoval, jakou příležitost dala Vietům smrt císaře Yongle a změna politického kurzu.

V dalším postupu Lê Lợiovi pomohlo, že v roce 1424 zemřel císař Zhu Di (Yongle) a jeho syn a nástupce Zhu Gaochi 朱高熾 (císař Hongxi 洪熙, 1424–1425) upustil od programu systematické přeměny severního Vietnamu na součást Číny. Ihned po svém nástupu na trůn zrušil výběr hmotných dávek z Jiaozhi, ukončil Zheng Heho námořní expedice a zastavil dobývání zlata a stříbra v Jiaozhi.³² Na mingském dvoře převládl názor, že ovládnutí Jiaozhi je nákladné a že náklady převažují nad ziskem. Navíc Mingové potřebovali více vojenských sil na severu, aby čelili útokům Mongolů. Také jeho následník a syn Zhu Zhanji 朱瞻基 (císař Xuande 宣德, 1425–1435) pokračoval v politickém trendu svého otce a v roce 1425 navrhl, aby byla obnovena dynastie Trần. Následně nechal vyhlásit amnestii, odvolal daňové povinnosti, kromě těch, které byly nezbytné na udržení mingských posádek. 23. září 1424 byl do hlavního města odvolán dosavadní hlavní mingský představitel ve Vietnamu, Huang Fu.³³ V roce 1426 vydali Mingové prohlášení o všeobecné amnestii pro Jiaozhi, kde mimo jiné vyzývali Lê Loie k beztrestnému podřízení se.³⁴ Zároveň mingští císaři nechtěli

31 Obsaženo v TT X 47b-52a, TT 5 2014: 136–142.

32 TT X 11b, TT 5 2014: 97.

33 TT X 12ab, TT 5 2014: 98.

34 TT X 18b-19a, TT 5 2014: 104-105, *Ming shilu* 明實錄, *juan* 17, 448–450, 1. rok éry Xuande, 3. den 5. měsíce (8. 6 1426), ruský překlad v TT 5 2014: 776–777.

a nemohli ukončit čínské angažování v Jiaozhi ihned a to poskytlo prostor Lê Lợiovi k novému postupu.

V roce 1425 prohlásil Lê Lợi císařem údajného potomka rodu Trần jménem Trần Cảo 陳暲 (v čínských pramenech Chen Hao 陳皓),³⁵ aby si získal důvěru obyvatelstva, sám byl ovšem titulován „provádějící obnovu po vůli Nebes“ (čín. *dai tian xing hua* 代天行化).³⁶ Kronika *Đại Việt sử ký toàn thư* (TT) uvádí, že v roce 1425 obyvatelstvo Lê Lợiie a jeho vojáky intenzivně podporovalo.³⁷ Již v roce 1427 sám Lê Lợi začal vystupovat jako císař.

V roce 1427 Lê Lợi pokračoval v rekrutování vojáků zvláště z jižních oblastí a zavedl velmi přísné vojenské řády. Neuposlechnutí vojenských rozkazů se trestalo popravami, stejně jako nedodržování hlídek, kruté chování a krádeže. Mezitím Lê Lợi dbal, aby se život na dobytých územích, zvláště na jihu země pomalu vracel do normálních kolejí. Nechal vytvořit soupisy obyvatelstva a reorganizovat územněsprávní členění a jmenoval nové úředníky. Uprchlíci byli posíláni do svých domovů, aby se věnovali zemědělství a obchodu. Obyvatelstvo ovládnutých území se dobrovolně dávalo do služeb Lê Loie, protože věřilo, že si tím získá zásluhy po jeho vítězství, v nějž věřilo.³⁸ V témže roce Lê Lợi vyhlásil první úřednické zkoušky. Přijímal úředníky, kteří se přiklonili na jeho stranu a podřídil je přísným instrukcím. Lê Lợi se snažil chovat blahosklonně k těm, kteří se mu poddali dobrovolně. Naopak vůči těm z horských kmenů, které se odmítaly podřídít, vyhlášoval obchodní embargo. Když na Lê Lợiův dvůr přišli vyslanci z Laosu a z Čampy, bylo jasné, že Lê Lợiovo postavení získalo nadregionální uznání.³⁹

V roce 1427 obléhal Lê Lợi pět největších pevností, které byly základnami mingské vojenské síly v Jiaozhi. Aby ještě zvýšil disciplinovanost svého vojska, definoval Lê Loi deset pravidel pro vojenské velitele i řadové vojáky. Obsahovaly přísné tresty za vydávání lživých signálů a povelů, nenastoupení do boje na povel vydávaný zvukem bubnů a vztyčením vlajek či neustoupení z boje na povel k ústupu. Stráže byly přísně trestány za nepozorné provádění hlídek. Vojákům byl zakázán styk se ženami. Podobně byly trestány úplatky, které vedly k podvodnému propouštění z vojenských služeb a vypouštění jmen z vojenských konskripcí. Lê Lợi rovněž dbal, aby se jeho vojáci zdrželi rabování a dalších krutostí vůči civilnímu obyvatelstvu. Kroniky dokládají také popravu za nadměrné vynášení vlastních zásluh.⁴⁰

35 Kronika TT uvádí dosazení Trần Cáo na trůn až v zimě 1426, avšak na základě ostatních pramenů ruští komentátoři TT (TT 5 2014: 368) usuzují, že se tak stalo již v roce 1425.

36 TT X 18b, TT 5 2014: 104.

37 TT X 16a, TT 5 2014: 102.

38 TT X 23b-24a, TT 5 2014: 110.

39 TT X 28b, TT 5 2014: 115.

40 TT X 33b-34a, TT 5 2014: 120–121.

Po pečlivých přípravách Lê Lợi zaútočil na mingskou strategickou posádku v Xuong Giangu. Xuong Giang padl deset dní před příchodem hlavních mingských vojenských posil.⁴¹ Mingská armáda byla poté po cestě chycena do pasti a zničena. Vojenská posádka v Đông Kinh (za Mingů zvaný Đông Quan / Dongguan 東關) pod vedením hlavního vojenského velitele Wang Tonga 王通 se posléze sama od sebe vzdala.⁴² I přes nesouhlas Lê Lợiových generálů Nguyễn Trãi prosadil, aby byl zbylým mingským vojákům umožněn bezpečný návrat do Číny.⁴³ Lê Lợi se i nadále snažil mírnit vítězný entuziasmus a pomstychtivost svých armád.⁴⁴ Na podzim 1427 vypravil Lê Loi do Číny poselstvo s nabídkou míru výměnou za uznání Trần Cáo za dědice dynastie Trần.⁴⁵ Mingský dvůr záhy uznal Trần Cáo za císaře a oficiálně zrušil Giao Chi. Trần Cáo byl ovšem krátce na to mrtev – pravděpodobně otráven, avšak veřejnost byla přesvědčena, že odstoupil.⁴⁶

14.3 Vláda Lê Lợie na počátku dynastie Lê

V roce 1428 Lê Lợi vstoupil do města Đông Kinh a převzal trůn již jako zkušený panovník. Podnikl symbolické kroky, aby vytvořil zdání, že navazuje na tradici dynastie Trần – obnovil transké hrobky, prováděl oběti a uděloval tituly tranským císařům. Obnovil také rituály zaměřené na legitimizaci moci, které zrušil Hồ Quý Ly. 4. května 1428 prohlásil jména hlavních členů své rodiny za zakázané (tabuizované) znaky, což byl zjevný projev přijetí císařského postavení.⁴⁷ Velmi pečlivě se věnoval odměňování spolubojovníků a veš-

41 TT X 38b, TT 5 2014: 126.

42 TT X 42b-43a, TT 5 2014: 130–131.

43 TT X 44b, TT 5 2014: 132–133.

44 TT X 46b-47a, TT 5 2014: 135.

45 Celý text Lê Loiova dopisu, jehož autorem byl Nguyễn Trãi, uvádí *Ming shilu, juan 32*, 832–834, ruský překlad v TT 5 2014: 801–803.

46 TT X 55a, TT 5 2014: 145. [26. ledna 1428] Trần Cáo vypil jed a zemřel. V té době všichni kolem císaře dávali návrhy: „Trần Cáo nemá vůči lidu žádné zásluhy, proč je vyvýšen nade všechny? Měl by být co nejdříve odstraněn.“ Císař sám byl téhož názoru, ale nemohl přemoci lítost [nad ním] a choval se k němu ještě s větší úctou. Trần Cáo věděl, že lidé v zemi jsou nespokojeni, usedl proto na mořskou loď a utekl do Ngọc Ma 玉麻. Když se dostal do Ma Cângu 麻港 (v provincii Nghệ An), císařská vojska jej dohnala, zajala a vrátila do pevnosti Đông Quan. Vypil jed a zemřel. V poznámkách k textu TT je obsažena řada dalších verzí o smrti Trần Cáo, které měly později za úkol dokázat, že i dynastie Lê přišla k moci uzurpací trůnu.

47 Jednalo se o znaky z vlastních jmen Lê Loiových předků, císařovny a bratra: *ting / đinh* 汀, *kuo / quách* 廓, *kuang / khoáng* 曠, *cang / thương* 蒼, *li / lợi* 利, *chen / trản* 陳, *xue / học* 學. TT X 58b, TT 5 2014: 149–150. Zároveň byl odvolán zákaz znaku *ruan / nguyễn* 阮, který zavedla dynastie Trần jako povinnou náhradu za dynastické jméno Lý 李. TT X 61b, TT 5 2014: 153.

kerých podporovatelů,⁴⁸ kdežto odpůrce trestal a popravoval. Mezi trestané byli zařazeni i podporovatelé Hồ Quý Lyho režimu, který byl za dynastie Lê považován za uzurpaci trůnu.

Při budování nové státní správy bylo potřeba velké množství civilních úředníků jako protiváha k zájmům vojensky laděných Lê Lợiových spolubojovníků. Státní zkoušky byly proto organizovány téměř každé dva roky na několika úrovních – od roku 1434 se měly konat v tříletých intervalech.⁴⁹ Lê Lợi ve spolupráci s Nguyễn Trãiem dbali na kontrolu úředníků před korupcí. Přesto byly v prvních desetiletích časté stížnosti, že vojenští pánové upřednostňují své známé před vzdělanými úředníky.

S dynastiemi Hồ a Ming sdílela dynastie Lê postoj k rozdělování půdy. Lê Lợi znovu nezavedl velká pozemková vlastnictví velkostatkářů, ale podporoval rozdělení půdy malým držitelům, kteří se sami dobře užívali a byli schopní platit daně. Nadále dynastie Lê omezovala také buddhistické kláštery, které byly jednak zbaveny pozemkového majetku a jednak byly počty mnichů omezovány a mniši podrobováni zkouškám.⁵⁰ Postoj k sociálním otázkám určovaly konfuciánské hodnoty – Lê Lợi vydával edikty proti zahálce, pití alkoholu, hraní hazardních her.

Vztahy s dynastií Ming se normalizovaly v roce 1431, kdy na mingský dvůr dorazilo poselstvo s dary. Tributární poselstva docházela do Číny již pravidelně.⁵¹ Dynastie Lê také toužila po pomstě proti Laosu a Čampě, která po příchodu Mingů obsadila území původně zabraná Hồ Quý Lyem, dnešní provincie Quảng Nam a Quảng Ngãi. Lê Lợi měl sice hlavní město v Đông Kinhu, ale udržoval i významnou pozici v Tây Đô v Thanh Hoá. Založil však i nové Západní hlavní město ve svém rodišti v Lam Sơnu.⁵²

Lê Lợi velmi dobře vyřešil otázky sociální a během několika málo let se mu podařilo vyřešit i tíživou finanční situaci zapříčiněnou ještě Hồ Quý Lyem, který odstranil z oběhu veškeré kovové mince, které Lê Lợi znovu zavedl. Od počátku však dynastii Lê doprovázely hospodářské a společenské rozdíly mezi nížinou Rudé řeky a provinciemi Thanh Hoá a Nghệ An.

48 TT X 56b, TT 5 2014: 147. TT X 67a, TT 5 2014: 159.

49 Zmínka o státních zkouškách v letech 1429 (TT X 63a, TT 5 2014: 155), příkaz, aby se všichni literárně vzdělaní lidé hlásili k lokálním provinčním zkouškám (TT X 68a, TT 5 2014: 160). Zákon o konání státních zkoušek z roku 1434, který stanovil konání provinčních zkoušek na rok 1438 a metropolitních zkoušek na rok 1439. Poté se měly zkoušky opakovat v tříletých cyklech (TT X 14a, TT 5 2014: 185). První část zkoušky sestávala z eseje na téma ze Čtyř klasických knih (*Si-shu*), druhá část zkoušky z praktického sestavení příkladného ediktu, memoranda a prohlášení, třetí část byla zaměřena na psaní básní ve stylu *shi* a *fu*. Nejrozsáhlejší čtvrtá část zkoušky vyžadovala vypracování eseje na zadané téma v délce tisíc a více znaků.

50 Zmínka v TT X 72b, TT 5 2014: 164 (rok 1429).

51 TT X 73b, TT 5 2014: 166.

52 Naposledy jej Lê Lợi navštívil v roce 1430. TT X 71b-72a, TT 5 2014: 164.

Dalším problémem byly otázky následnictví. Krátce před svou smrtí v roce 1433 Lê Lợi degradoval svého nejstaršího syna jménem Lê Tu Tê 黎思齐 ve prospěch nedospělého Lê Nguyễn Longa 黎元龍, který usedl na trůn v 10 letech.⁵³ Od svého dětství však projevoval neobyčejnou aktivitu a ihned po nástupu na trůn vládl osobně bez regenta. Na dvoře měl tehdy největší moc někdejší Lê Lợiův generál Lê Sát 黎察 (?–1437), který řídil každodenní běh dvora. Dětský císař měl však vlastní hlavu a s Lê Sátem nechtěl příliš spolupracovat. Lê Sát měl ještě vojenskou výchovu, velmi dbal na přesné dodržování příkazů a sebemenší konflikty mezi dvorskými úředníky trestal smrtí.⁵⁴ Mladý císař se zase někdy v dětinské rozpustilosti odmítal věnovat studiu nebo vládním záležitostem, až nakonec obvinil Lê Sátu, který se stavěl proti povýšení svého nepřítele Lê Kha do vedení palácové stráže. Lê Sát byl zabit. V několika následujících letech se však opakovala sucha a konfuciánsky laděné dvorské mínění přikládalo vinu císaři, který nebyl schopen dosadit do funkcí vhodné úředníky (Taylor 2013: 193–195).

Výstřední chování císaře doprovázely také pokračující spory mezi vojenskými představiteli zakladatelů dynastie a konfuciánskými vzdělanci v čele s Nguyễn Trãiem. Nguyễn Trãi sice osobně v různých sporech dokázal udržet klid, avšak ostatní vzdělanci svými výstupy vrhali na Nguyễn Trãie špatnou pověst (Taylor 2013: 196).

Jakmile se císařovi v roce 1439 narodil první syn (Lê Nghi Dân 黎宜民, 1439–1460, pozdější vládce éry Thiên Hưng 天興), jehož císař záhy prohlásil svým následníkem, došlo k hádkám mezi palácovými ženami ohledně následnictví. Každá z žen měla za sebou politicky vlivné rodiny.⁵⁵ Soupeření se nezaostavilo ani před magickými praktikami, které měly za cíl uškodit potenciálním matkám princů následníků nebo přímo mladým princům. Vztahy mezi palácovými ženami navíc ovlivňovala manželka Nguyễn Trãie jménem Nguyễn Thị Lộ 阮氏路. Historikové Nguyễn Thị Lộ činí odpovědnou za degradaci a věznění vzdorovitých palácových žen a dosazování nových podle svého vlastní výběru.⁵⁶ Ve skutečnosti se Nguyễn Trãi s manželkou snažili chránit jednu z císařových

53 Záznam k úmrtí i změně následnictví v TT X 74ab, TT 5 2014: 167.

54 Například v roce 1434 nechal Lê Sát popravít dělníka na stavbě buddhistického chrámu, který si unaven těžkou prací v duchu všeobecně známých konfuciánských představ posteskl, že dlouhotrvající sucho je způsobeno nedostatečnou ctností panovníka. V den popravy po dlouhé době trochu zapršelo a to Lê Sátu utvrdilo v přesvědčení, že musí v popravách domnělých odpůrců dynastie pokračovat. TT XI 10b, TT 5 2014: 181.

55 Matkou prvního císařova syna byla manželka jménem Dương Thị Bí 楊氏賁. Podle kroniky TT se jako matka následníka stala příliš domýšlivou a císař ji proto degradoval na nižší typ konkubíny *zhaoyi / chiêu nghi* 昭儀. Avšak Dương Thị Bí se chovala velmi nepokorně, jako by se nic nestalo. Císař proto ještě dále snížil její postavení a dal na vědomí, že následník prozatím nebude ustanoven. TT XI 53b–54a, TT 5 2014: 231.

56 TT XI 54a, TT 5 2014: 231.

žen, která byla obviněna z magických praktik vůči jednomu císařovu synovi (Lê Bang Cơ). Tou dobou si císař velice oblíbil Nguyễn Trãiůvu manželku paní Nguyễn Thị Lộ a nechával ji stále poblíž sebe jako hodnostářku zodpovědnou za obřady a etiketu. V roce 1442 byl císař na návštěvě v Nguyễn Trãiově venkovském sídle a na zpáteční cestě byl nalezen mrtev i s paní Nguyễn Thị Lộ. Rozšířila se domněnka, že Nguyễn Thị Lộ císaře zabila. Krátce na to byl vyvražděn celý Nguyễn Trãiův rod i jeho zastánci.⁵⁷ Rehabilitován byl až po 22 letech, kdy se zjistilo, že jedna z jeho vedlejších manželek uprchla s nenarozeným synem, který byl později na základě otcových zásluh povýšen. Skutečný průběh událostí není znám, každopádně Nguyễn Trãi měl vzhledem k aktivnímu zasahování do vztahů na dvoře mnoho nepřátel. Zároveň byl osamocený jako člověk pocházející z nížiny Rudé řeky a nikoli jako vojenští představitel obklopení svými početnými rodinami z Thanh Hoá. Všechny vietnamské prameny obhajují Nguyễn Trãiůvu nevinu a smrt císaře přisuzují náhlé nemoci. V důsledku císařovy smrti byl evidentně uchráněn smrti jeho nejmladší, právě narozený princ Lê Tư Thành 黎思誠 (nar. 1442), syn obviněné císařovy ženy (Ngô Thị Ngọc Dao 吳氏玉瑤),⁵⁸ jíž se Nguyễn Trãi zastával. Princ Lê Tư Thành se později stal vůbec nejvýznamnějším panovníkem dynastie (Lê Thánh Tông 黎聖宗, vládl 1460–1497).

Ještě za císařova života byl následníkem ustanoven Lê Bang Cơ 黎邦基 (který byl cílem magického útoku) a jeho matka Nguyễn Thị Anh 阮氏英 byla ustanovena regentkou a vládla společně s Lê Kha a Lê Thu. Za nástupem Lê Bang Cơa v roce 1442 stálo celkem pět významných generálů, kterým bylo za Lê Lợie za zásluhy uděleno příjmení Lê. Od nich se i nadále odvíjela dvorská politika, někteří posléze upadali v nemilosti, zase byli rehabilitováni. Dvorská politika se po celou druhou čtvrtinu 15. století utápěla ve vzájemných intrikách mezi jednotlivými spolubojovníky Lê Lợie, aniž by dokázali získat významnější vliv. Ke sjednocení zájmů došlo snad jen po dobu tažení proti Čampě v letech 1444–1446, kdy Vietové dobyli Vidžaju, dosadili tam svého vlastního královského kandidáta a obklopili jej provietskými Čamy.⁵⁹ V roce 1449 byl však tento král zabit a vztahy se opět zhoršily.⁶⁰

57 TT XI 55b-56a, TT 5 2014: 233.

58 Paní Ngô byla jmenována konkubínou *jietyu / tiệp du* 婕妤 v roce 1441.

59 Tažení do Čampy, které vedl generál Lê Kha, bylo vyvoláno dvěma čamskými loupežnými vpády na vietské pohraničí v letech 1444 a 1445. Nejprve na vietské pohraničí zaútočil čamský vládce Maha Vidžaja, švagr v roce 1441 zemřelého Vira Bhadravarmana Indravarmana, který vládl jako regent za jeho syna Mahakuilaa. Byl zajat a zůstal ve vietnském zajetí až do roku 1446. Mahakuilai se nakonec Vietům vzdal a požádal o jmenování vládcem Čampy. TT XI 60a-62a, TT 5 2014: 238–240.

60 Mahakuilai byl zajat a uvězněn svým mladším bratrem Mahakuizo (貴由 Quý Do). TT XI 77ab, TT 4 2015: 257–258.

Vojenští spolubojovníci Lê Ljoe však pomalu stárli a na dvoře stále významnější postavení získávali konfucianští učenci rekrutovaní státními zkouškami, které se konaly v letech 1442, 1448, 1453, 1458. Čistě na vzdělanosti a literárním přístupu však vláda založena nebyla – u zkoušek se pohříchu často přihlíželo na osobní konexe, zkoušky byly doprovázeny různými skandály. Vůdčí osobnosti dvora jako byl Lê Kha nadále prosazovaly své představy vojenské poslušnosti, při níž neváhali zabíjet i za drobnější projevy protestu nebo neposlušnosti.⁶¹

Moc velkých vojenských pánů nakonec zcela ukončila série přírodních katastrof – sucha, povodně, kobyly – koncem 40. let – což bylo považováno za důsledek nesprávné vlády. Sám císař prostřednictvím svých hodnostářů opakovaně vydával sebekritická prohlášení, v nichž se cítil zodpovědným za situaci v zemi.⁶² Císaři bylo 10 let a tak obecná nespokojenost stála život ministra Lê Kha a postavení dalších dvorských veličin jako Lê Thu a královna matka.⁶³ Ale o moc se nadále ucházeli jejich synové, z nichž již žádný podobně významný politik nevyšel. V roce 1459 císaře nečekaně zavraždil jeho nejstarší bratr Lê Nghi Dân, když se se skupinou banditů po žebřících v noci dostali do paláce.⁶⁴ Lê Nghi Dân byl krátce po svém narození zbaven titulu korunního prince kvůli přílišným ambicím své matky, ale jako nejstarší syn císaře neustále hledal možnosti, jak se dostat k moci. Po provedené bratrovraždě se prohlásil císařem a snažil se velmi promyšlenými kroky legitimizovat svou moc, avšak kruté zacházení bylo hlavní metodou jeho vlády a byl proto záhy zavražděn.⁶⁵ Hlubším důvodem jeho neúspěchu bylo, že své politické ambice opíral o severský rod své matky paní Dương. Hlavní slovo na císařském dvoře však dosud měly silné vojenské klany z jižní části země a ty v žádném případě nechtěly o svou pozici přijít (TT 5 2014: 50).

14.4 Vrchol vlády dynastie Lê za císaře Lê Thánh Tônga

Na trůn se dostal osmnáctiletý Lê Tư Thành (znám spíše pod svým posmrtným jménem Lê Thánh Tông), který konečně otevřel nové období politiky dynastie Lê. V porovnání s dynastiemi Lý a Trần byl počátek dynastie Lê značně neslavný. Vojenští představitelé vybíjeli své politické ambice ve vzájemných

61 Podrobné záznamy o odstraňování hodnostářů jsou obsaženy v kronice TT pro rok 1448.

62 Např. prohlášení z roku 1451 v TT XI 87b-89a, TT 5 2014: 269–271.

63 V roce 1452 ubit Lê Kha a jeho syn Lê Quát 黎括 TT XI 88a, TT 5 2014: 270; do roku 1456 vězněn Lê Thụ 黎受 TT XI 94b, TT 5 2014: 277.

64 TT XI 95b-96a, TT 5 2014: 278–279.

65 Při nástupu na trůn vyhlásil všeobecnou amnestii a povýšil veškeré dvorní hodnostáře, aby si získal podporu. V prohlášení se snažil vysvětlit svůj nástup popřením legitimacy předchozího císaře, jehož dosazení na trůn bylo taktikou jeho matky, císařovny Nguyễn Thị Anh. Dalším prozíravým krokem bylo okamžité vyslání poselstva na mingský dvůr. TT XI 98ab, TT 5 2014: 281.

intrikách. Teprve vláda Lê Tư Thànhe situaci na císařském dvoře uklidnila a přinesla všeobecný rozkvět a prosperitu.

Lê Tư Thành měl k vládě nejlepší předpoklady. Byl známý svým dobrým vychováním, laskavou povahou a především usilovným studiem, které z něj učinilo snad nejvzdělanějšího člověka na dvoře. Lê Tư Thành po celou dobu své vlády velmi dbal na konfuciánské ctnosti. Státní zkoušky byly organizovány častěji než kdy jindy a produkovaly velké množství vzdělaných úředníků. V roce 1484 nechal císař vyrýt jména úspěšných absolventů pravidelných zkoušek od roku 1442 do kamenných stél a v této tradici se pokračovalo až do 18. století, stély jsou dnes k vidění v Chrámu literatury v Hanoji (komplex Văn Miếu – Quốc Tử Giám 文廟國子監).⁶⁶ Mimo 502 úspěšných absolventů palácových zkoušek se každé tři roky účastnilo přes čtyři tisíce kandidátů zkoušek v hlavním městě, nemluvě o nižších úrovních zkoušek v regionech (snad až 40 tisíc v daném zkouškovém roce). Neúspěšní kandidáti poté šířili vzdělanost dále mezi lidem jako soukromí a vesničtí učitelé. Náplň státních zkoušek a pochopitelně i výuky stavěla na raně-mingském modelu – obsahem byly Čtyři klasické knihy a Pět kanonických knih. Lê Tư Thành dbal i na organizaci výuky, především v oficiální státní akademii, kde například učitelům zakázal odnášet na noc knihy domů, aby k nim měli žáci neustálý přístup. Učitelé měli jednotlivým žákům zadávat ke studiu vždy odlišné úkoly, aby se navzájem nezdržovali kvůli nedostatečnému počtu exemplářů knih. V roce 1467 ustanovil šest úředníků, kteří se směli jako jedinou náplň své činnosti věnovat studiu v císařské knihovně. Císařští princové byli od útlého věku obklopeni knihami a učiteli. Přitom bylo pamatováno i na venkovské školy, takže bylo možné, aby se i zcela obyčejní lidé skrze vzdělání dostali do úředních funkcí.⁶⁷

Za vlády Lê Tư Thànhe vznikla nová redakce oficiální dvorské kroniky *Đại Việt sử ký toàn thư* pod vedením Ngô Sĩ Liêna 吳士連 (1471) (Taylor 2013: 206–208). Funkce dvorského archiváře či historika nepatřila nikdy k příliš prestižním úředním pozicím a také Ngô Sĩ Liên se stal historikem, respektive dvorským archivářem proto, že se císaři znelíbil, neboť se angažoval v krátké vládě předchozího císaře – bratrovraha. Své schopnosti se Ngô Sĩ Liên rozhodl úspěšně prokázat v nové redakci velkého historiografického díla. Také sám císař byl významným literátem a psal poezii.

Císař upravil systém dvorských orgánů, jeho reformy se promítly do administrativních pravidel publikovaných v roce 1471. Základem bylo již dříve existujících Šest ministerstev (*Lục bộ* 六部) podle čínského vzoru:

66 Digitalizované frotáže a přepisy stél jsou zveřejněny na stránkách Ústavu pro výzkum starého vietnamského písemnictví Viện Nghiên cứu Hán Nôm <http://www.hannom.org.vn/default.asp?CatID=564> (11. 7. 2016). - K systému státních zkoušek podle pozdějšího stavu v 17. a 18. století viz Đặng Phương-Nghi 1969: 53-62.

67 Taylor 2013: 206–208.

1. Ministerstvo státní správy *Bộ Lại* 吏部,
2. Ministerstvo obřadů *Bộ Lễ* 禮部,
3. Ministerstvo daní *Bộ Hộ* 戶部,
4. Ministerstvo vojenství *Bộ Binh* 兵部,
5. Ministerstvo trestů *Bộ Hình* 刑部,
6. Ministerstvo staveb *Bộ Công* 工部.

Ke každému ministerstvu bylo nově zřízeno specializované kontrolní oddělení, která doplňovala již dříve existující cenzorátní úřad. Nejlepší vzdělanci byli přidělováni do akademie Hanlin (Hàn Lâm Viện 翰林院) a sekretariátu (Đông các điện Đại học sĩ), jejichž členové měli možnost se přímo obracet na císaře. Členům akademie Hanlin byly přidělovány tak závažné úkoly jako stylizace ediktů a korespondence s dynastií Ming.⁶⁸

V provinciální správě fungovaly paralelně orgány civilní správy, vojenského velení, soudní orgány a kontrolní instituce. V roce 1471 existovalo 12 provincií a 54 prefektur, které se dále dělily na nížinné a horské okresy. Hodnotáři z horských oblastí byli za odměnu přemísťováni do nížin, zároveň bylo výměnou úředníků zabraňováno tomu, aby se příliš szili s místním obyvatelstvem. V době vlády Lê Tư Thành vzniklo několik map, které jsou prvními vietnamskými kartografickými památkami vůbec, jako např. Mapa éry Hồng Đức Hồng Đức bản đồ 洪德版圖.⁶⁹

Za vlády Lê Tư Thành došlo také k vydání slavného Zákoníku éry Hồng Đức (*Luật Hồng Đức* 律洪德, původní název „Trestní zákoník vládnoucí dynastie“ *Quốc triều hình luật* 國朝刑律, v angličtině obvykle *Lê Code*), který byl ve výsledné verzi publikován v roce 1483 (jednotlivé části však vznikaly již od počátku dynastie). Tradičně se soudilo, že zákoník zahrnuje řadu autochtonních vietnamských právních tradic a společenských norem jako například mnohem větší práva žen ve srovnání s tradičním právem čínským. Nejnovější studie však větší práva žen (konkrétně dědické právo) v tomto zákoníku zpochybňují.⁷⁰

Lê Tư Thành projevoval osobní zájem o úředníky, osobně je chválil, napomínal, obdarovával, ale také individuálně trestal za zvláštní morální přestupky. Velmi pečlivě dbal na úředníky, kteří byli doporučováni do vyšších funkcí

68 Podrobně k systému ministerstev (s důrazem na pozdější dobu vlády rodu Trịnh) viz Đặng Phương-Nghi 1969: 66-69; také Taylor 2013: 212–213.

69 Dalšími kartografickými památkami jsou *An Nam địa chí* 安南地輿志, *Thiên hạ bản đồ* 天下本圖, *Toàn tập Thiên Nam lộ đồ thu* 纂集天南路圖書 a *An Nam quốc Trung đô tịnh tam thập thừa tuyên hình thế đồ thu* 安南國中都並三十承宣形勢圖書.

70 Nhung Tuyen Tran 2006, 2008. Existují překlady francouzský (Déloustal 1902–1922) a anglický (Ngọc Huy Nguyễn, Văn Tài Tạ, Văn Liêm Trần 1987). Četné ukázky in *Sources of the Vietnamese tradition* 2012.

a osobně je prověřoval. Zvláště vysoké požadavky byly kladeny na zkouškové examinátoři. Neustále vydával edikty namířené proti korupci, porušování disciplíny, proti líným úředníkům či pomluvám. Trestal nedodržování konfuciánských zásad, například smutku za zemřelé rodiče. Vydával podrobná nařízení pro úředníky, jak zacházet s písemnostmi, jak se oblékat a jak se chovat u dvora. Hlavním smyslem a cílem jeho politiky bylo, aby státní administrativa jednala morálně a účinně, dokázala zajistit prosperitu a dostatek pro lid. Přes veškerou přísnost byl také schopný promíjet provinění a znovu povyšovat ty, kteří se polepšili. K drobnějším přestupkům přistupoval s humorným nadhledem, což dříve za vlády vojensky striktních spolubojovníků zakladatele dynastie nebylo běžné. Zvláště pak dbal na to, aby úředníci v regionech operativně jednali v době přírodních katastrof. Samozřejmostí byla státní pomoc v době kalamit. V takových případech dvůr nařídil snížit daně, zastavit veřejné práce, podle potřeby rozdávat rýži a podobně (Taylor 2013: 214–215).

Snahou císaře bylo také prosadit konfuciánské hodnoty a konfuciánskou morálku mezi obyčejným venkovským lidem. Kromě podpory venkovských škol a školení o zákonech prováděných místními hodnostáři byly zakázány potraty. Lidé proslulí svou synovskou oddaností nebo dalšími konfuciány zvláště ceněnými projevy etického chování (např. ctnostné vdovy) byli odměňováni. Zpěváci a herci nesměli zesměšňovat úředníky a staré lidi. Veřejně byla pranýřována lenost a lidé byli vybízeni k co největší zemědělské produkci. Místní úředníci museli dohlížet na stav zavlažovacích systémů a zajišťovat jejich opravy, registrovat půdu – a kontrolovat, zda je veškerá půda obdělána. Lokální administrativa měla kontrolovat, aby nedocházelo ke zcelování velkých půdních držebností a vzniku bezzemků. Jen v Thanh Hoá panovala poněkud horší situace, protože si zde již od doby Lê Lợi udržovaly velký vliv rody jeho někdejších spolubojovníků a ty ohrožovaly soukromé držení půdy.⁷¹ Na počátku vlády Lê Tu Thànhe byla údajně téměř veškerá půda v Thanh Hoá v majetku rodů. Lê Tu Thànheovi se přesto podařilo, že skutečným centrem státu se stala opět nížina Rudé řeky – po jeho smrti však kontrast mezi sever a jihem opět vzrostl.

Obvykle se císař Thanh Hoá spojuje s potlačováním buddhismu v duchu konfuciánských odsudků. Přesto podporoval všemožné obřady a oběti k uctění nadpřirozených sil, místních duchů a božstev zvláště pro zajištění příznivého počasí a za odvrácení přírodních kalamit. Na venkově se rozvinul zvyk zakládat místní komunitní chrámy *dinh* určené především k uctívání lokálních ochranných božstev obce či města *chenghuang / thành hoàng* 城隍, jejichž kult se do Vietnamu dostal patrně v době mingské nadvlády. Kulty těchto ochranných božstev měli na starosti lokální úředníci. Naopak

71 Ve skutečnosti se nejednalo o půdu v soukromém držení v pravém slova smyslu, ale císařskou půdu propůjčovanou rolníkům. Taylor 2013: 218–219.

hlavní roli v buddhistických kláštorech začaly hrát ženy. Na buddhistické a taoistické chrámy byla uvalována různá omezení. Zvláště nesměly být bez povolení přestavovány a nesměly být zakládány nové kláštery. Na druhé straně v době přírodních kalamit byli do služeb povoláváni i buddhističtí a taoističtí mniši, aby svými schopnostmi pomohli skrze modlitby a rituály naklonit božstva (Taylor 2013: 217–218).

Vojenské akce za Lê Tư Thànhe směřovaly jednak do horských oblastí, kde se snažil zajišťovat autoritu své vlády, jednak to byla vítězná expanze na jih. Vztahy s Čínou byly již od doby Lê Lợi poměrně stabilní a klidné, pravidelně do Číny odcházela tributární poselstva. Bylo velmi pečlivě dbáno na ochranu hranic a výjimečné nevyhnutelné spory na čínsko-vietských hranicích se starostlivě řešily diplomatickou cestou (Taylor 2013: 219–220).

Na začátku Lê Tư Thànhovy vlády ležela vietsko-čamská hranice mezi dnešními městy Huế a Đà Nẵng. Lê Tư Thành patrně útok na Čampu dlouho zamýšlel, vyčkal však, až Čamové podniknou nějaký pravidelný loupěžný útok na pohraničí. K tomu došlo v roce 1469 poté, co Lê Tư Thành od čamského posla vyžadoval zvýšené množství tributárních odvodů, aby upevnil svou pozici a přiblížil se na roveň čínskému císaři. Lê Tư Thành zaútočil po velmi pečlivých, ale rychlých přípravách až poté, co zaslal do Číny diplomatické vysvětlení (TT XII 55a). V průběhu tažení dbal na přísnou disciplínu a výcvik. Napsal dokonce knihu vojenských instrukcí a osobně hlídal dodávky potravin. Čamského krále (ve vietnamských kronikách uveden jako Bàn Làn Trà Toàn 槃羅茶全, 1460–1471) dostihl v dnešní provincii Bình Định. Čamský král se vzdal a ve vietském zajetí záhy zemřel. Jeden z čamských generálů jménem Bò Trì Trì 逋持持) však unikl a ustanovil novou dynastii v dnešním Phan Rangu 潘郎 (TT XII 63b). Sun Laichen (2006: 99-105) poukázal na rozhodující úlohu střelných zbraní v tomto definitivním vítězství Vietů nad Čampou. Výsledkem tažení bylo dobytí území dnešních provincií Quảng Nam, Quảng Ngãi a Bình Định (tehdy ovšem bylo toto území sjednoceno jako provincie Quảng Nam).⁷²

Novou oblast dynastie Lê osídlila různými skupinami, které na severu Vietnamu neměly dobrou pověst: potomky pro-mingských skupin, které se za Lê Lợi odmítaly podřídit, podmaněnými Laosany, Číňany a vietsko-čínskými míšenci, zloději, vzpurnými horskými kmeny nebo Čamy usídlenými na severu. Úředníci byli do služby v Quảng Namu posíláni za trest. Čamové v Quảng Namu se začali postupně částečně dobrovolně a částečně z donucení povietnamšťovat. Zároveň však dvůr opakovaně napomínal lokální úředníky,

72 Maspero 1928: 235–239. V roce 1472 zde bylo založeno provinciální zastupitelství Quảng Nam thùa tuyên 廣南承宣, tři prefektury a celkem 9 okresů. V roce 1602 bylo provinční zastupitelství změněno na Quảng Nam Định 廣南營. Tao Weiyng (Đào Duy Anh) 1964/1973: 257.

aby místní původně čamské obyvatelstvo nezotročovali (Taylor 2013: 221). Významné, ale málo známé bylo také tažení do Laosu a snad až do Barmy (království Ava) v letech 1478/9–1480, jehož cílem bylo především posílit západní hranici. Knížectví Ailao 哀牢, které dosud přinášelo tribut Číně, pod dojmem vítězství Vietů nad Čampou přineslo v roce 1471 tribut do vietského hlavního města (TT XII, 63r). Protože angažování Vietů v oblasti Laosu (thajská knížectví Ailao, Muong Phuan a Lan Sang) budilo pozornost mingských pohraničních představitelů, nalezneme záznamy o těchto vietských taženích především v čínských pramenech (kroniky *Ming shi* 明史 a *Ming shilu* 明實錄).⁷³ Armády Lan Sangu byly v prvních bojích zcela poraženy a král Chakapat (1442–1480) donucen k útěku. Unavené Viety však záhy nato porazil králův mladší syn Thaen Kham, jenž se díky tomuto úspěchu dostal na trůn (Nožina 2010: 74). K úplnému stažení vietských vojáků z Lan Sangu a Lan Na došlo patrně až roku 1484.⁷⁴ Po zbytek své vlády již Lê Tu Thành významnější vojenské akce nepodnikal.

73 Přehledný popis těchto tažení Sun Laichen 2006: 102-103.

74 Záznam v *Ming shilu*. Geoff Wade, translator, *Southeast Asia in the Ming Shi-lu: an open access resource*, Singapore: Asia Research Institute and the Singapore E-Press, National University of Singapore, <http://epress.nus.edu.sg/msl/entry/2859>, accessed August 30, 2016.